
CRONICA ȘTIINȚIFICĂ

DESBATERILE ASUPRA DICȚIONARULUI LIMBII ROMÂNE

DE

PROF. V. CHERESTEȘIU

DIRECTORUL INSTITUTULUI DE LINGVICĂ

În 1867 a luat ființă Academia Română — numită pe atunci Societatea Academică — cu scopul de a întocmi Dicționarul și Gramatica limbii române.

În trei sferturi de veac (1867—1944) vechea Academie n'a ajuns să publice decât puțin peste o treime din Dicționar, iar redactarea Gramaticii nici măcar nu a început-o. Regimul burghez-moșieresc a dat și în această direcție dovada totalei sale incapacități de a rezolva problemele de bază ale poporului nostru.

Transformările revoluționare care au avut loc după 23 August 1944, răsturnarea dela putere a claselor exploatoare, înscăunarea regimului de democrație populară trebuiau să însemne o cotitură în munca de întocmire a Dicționarului. Guvernul Republicii Populare Române a pus fonduri suficiente la dispoziția Academiei R.P.R. și astfel, la începutul anului 1949, s'au putut relua lucrările: au lucrat colective mari la Institutele de Lingvistică din București și Cluj, iar vechea conducere a Institutului din București și-a luat angajamentul să termine, încă în anul în curs, redactarea întregului Dicționar și chiar să și tipărească, în 1952, primul volum din cele opt volume proiectate.

Vechea conducere a Institutului din București — profesorii Iorgu Iordan, A. Rosetti și Al. Graur — n'a considerat însă că revoluția culturală ce se desfășoară în țara noastră trebuie să însemne o cotitură și în activitatea lingviștilor noștri. Ea continua să lucreze sectar, așa cum au lucrat lingviștii regimului burghez-moșieresc, fără legături cu masele, și numai la insistența Prezidiului Academiei s'a hotărât în sfârșit să tipărească două coli din Dicționar, pentru ca să le supună discuțiilor unor cercuri mai largi de cunoscători.

Așa s'a ajuns, la sfârșitul lunii Iulie, la desbaterea publică asupra Dicționarului. Noua conducere a Institutului, numită de către Prezidiul Academiei

R.P.R. la 18 Iunie, a pregătit raportul Direcției și a dat în prealabil mai multor profesori, gazetari, ingineri, studenți, activiști de partid, posibilitatea să facă sondaje în întregul material redactat al Dicționarului, spre a putea lua parte la debateri în cunoștință de cauză. 17

Marele interes al maselor pentru Dicționarul limbii române s'a dovedit printr'o participare masivă la debaterile care au avut loc în sala mare a Academiei R.P.R. Prezidiul a fost compus din tovarășii: Traian Săvulescu, Președintele Academiei R.P.R., academician Barbu Lăzăreanu, academician Emil Petrovici, Prof. Livescu, rectorul Universității din Iași, Prof. Gh. Orzea, decanul Facultății de Filologie din București, Prof. Victor Chereșteșiu, directorul Institutului de Lingvistică, profesorii Macrea Dumitru și Roman Aurel, directori adjuncți ai aceluiași Institut.

În cuvântul său de deschidere, tovarășul Președinte al Academiei R.P.R., Traian Săvulescu, a arătat că unul din bunurile cele mai importante ale poporului este limba, creație milenară a poporului.

«Limba, precum ne învață Lenin și I. V. Stalin, nu este o înșiruire de semne, ci este un instrument de luptă, necesar clasei muncitoare în construirea societății socialiste. Schimbările revoluționare — continuă tovarășul Traian Săvulescu — ce se petrec în jurul nostru și împreună cu noi, cer în mod imperios să dăm oamenilor, tuturor oamenilor, nu numai unei categorii privilegiate, cum era în regimul burghez-moșieresc, putința de a comunica între ei, de a face schimb de idei, mânuind limba în folosul progresului social».

După cuvântarea tovarășului Președinte al Academiei R.P.R., urmează raportul noii Direcții a Institutului de Lingvistică, prezentat de tov. Prof. V. Chereșteșiu.

Raportul are la bază geniala învățătură stalinistă despre limbă. Limba fiind mijlocul de comunicare cel mai important între oameni, constituie în același timp un instrument de luptă și de dezvoltare a societății. Lingviștii pătrunși de principiile marxist-leniniste trebuie să rupă deci cu tradițiile retrograde ale trecutului, ale științei pentru «elite» și trebuie să pună știința lor în slujba poporului, în slujba culturalizării maselor. Ei trebuie, precum scrie într'un număr recent revista sovietică «Literaturnaia Gazeta», «să răspundă necesităților arzătoare ale practicii vieții și să satisfacă cerințele milioanelor de oameni care așteaptă dela savanți lămuriri precise și competente cu privire la felul cum să folosească cât mai din plin, corect și expresiv, nenumăratele bogății ale limbii».

Azi, din grija Partidului s'au ridicat zeci de mii de intelectuali noi din rândurile clasei muncitoare și țărănimii muncitoare, propagandiști, lectori scriitori, ziariști, corespondenți, activiști ai organizațiilor de mase, conducători ai gospodăriilor colective, studenți — întregul popor muncitor din toate regiunile țării, care cu toții sorb cu nesaț slova tipărită. 18

Această nouă intelectualitate cere un dicționar al limbii vii, un dicționar pătruns de suflul epocii eroice de azi: a construirii socialismului.

Vechea conducere, numită în 1949 în fruntea Institutului de Lingvistică, nu și-a plecat însă urechea la cerințele poporului. «Colectivul Dicționarului — scrie recent fostul director Iorgu Iordan către noua Direcție a Institutului — și-a însușit planul general și tehnica propriu zisă a celor care au lucrat la Dicționar pe vremea fostei Academii Române». Cum s'a lucrat la vechiul Dicționar, o știm cu toții; s'a făcut planul unui fel de dicționar — muzeu de antichități: dicționar cu cuvinte ieșite din uz, cu mii de cuvinte dialectale adunate de câte un colecționar din vreun cătun și neatestat în textele literare, astfel că se înneacă limba vie, actuală și bogată a poporului, în nenumăratele arhaisme și cuvinte dialectale, ieșite din uz. Dicționarul vechii Academii, în felul cum a fost conceput, încerca să răpească maselor un mijloc de cultură, să le răpească posibilitatea de a cunoaște și folosi cât mai bine limba. Dicționarul acesta se adresa numai unui cerc restrâns de specialiști.

Rupți de nevoile maselor, străini de lupta pentru dezvoltarea culturii poporului, vechea conducere a Institutului, profesorii Iordan, Rosetti și Graur, nici nu și-au pus întrebarea: față de revoluția culturală din țara noastră, mai putem oare să mergem pe calea trasată de reacționarul Pușcariu, sau trebuie să întrebăm poporul muncitor, noua intelectualitate română, ce părere au ei despre menirea Dicționarului limbii române. Ei au mers însă pe linia reacționară a vechii redacții, n'au trecut la schimbări radicale, în scopul de a transforma Dicționarul într'o lucrare folositoare poporului. Au scos din bibliografie (lista lucrărilor din care s'au extras citatele) doar câteva volume arhicunoscute ca reacționare, adăugând în locul acestora câteva cărți progresiste, dar concepția întregii lucrări a rămas cea veche. Textele progresiste sunt adăugate mecanic, nelegate de textele vechi și, cu toate citatele noi, chiar în textul machetei prezentate spre discutare, abundă citate cu sfinți, babe, draci și tot felul de superstiții. Dar nu un astfel de dicționar așteaptă poporul nostru dela noi. Dicționarul Academiei R.P.R. trebuie să fie un document grăitor al bogăției limbii noastre, o armă puternică în mâinile oamenilor muncii, pentru socialism.

Au urmat desbaterile, la care au luat parte 15 tovarăși, profesori de limbă, literatură, filosofie, gazetari, activiști de partid, un învățător, un inginer, un medic, etc.

Din desbateri a reieșit clar că:

a) Colectivul care a lucrat la Dicționar sub vechea conducere a Institutului de Lingvistică a urmat metoda veche de redactare, concepția vechii Academii, care s'a desinteresat complet de necesitățile poporului.

b) Vechea conducere nu a studiat serios metodele de redactare a lexicografiei sovietice — altfel nu ar fi ajuns la acest dicționar-muzeu, într'o perioadă de plină revoluție culturală.

c) Schimbările aduse față de Dicționarul vechii Academii sunt de natură pur formală: s'au schimbat câteva definiții, s'au scos câteva citate, prea bătătoare la ochi și s'au înlocuit cu altele, dar la baza Dicționarului, așa cum se pre-

zintă acum, e tot concepția burgheză — toată munca conducerii vechi a Institutului nefiind decât o cârpeală și petecire a vechiului manuscris. La un moment dat, vechea conducere, dându-și seama de caracterul retrograd al celor mai multe articole și citate, a instituit o revizie ideologică, dar redactorii folosiți nu erau ei înșiși pătrunși de concepția marxist-leninistă, concepție fără de care nu se poate face muncă științifică.

d) Vechiul colectiv a lucrat sectar.^{?!..} Așa se explică de ce a folosit o bibliografie învechită, ca și faptul că nu s'a ținut pas cu progresele științei. Faptul că despre un pește din apele noastre redacția Dictionarului spune că e neidentificat, ilustrează modul izolat în care a înțeles să lucreze vechea redacție. E clar că nici nu le-a trecut prin cap să se adreseze în asemenea cazuri, secției respective a Academiei R.P.R.

Toți participanții la discuții au fost de acord că manuscrisul, în forma actuală, nu poate fi dat la tipar. Cu cârpeli nu se poate îndrepta o lucrare care are la bază o concepție antiștiințifică și antipatriotică.^{!?} Acest lucru însă nu înseamnă că materialul adunat și lucrat de mulți colaboratori cinstiți și devotați cauzei poporului, nu poate să servească drept material pentru dicționarele care urmează să fie întocmite.

S'a făcut și propunerea din partea participanților la desbateri, ca materialul să fie defalcat (în mai multe volume): partea întâia să cuprindă dicționarul limbii contemporane, partea a doua dicționarul limbii vechi, iar a treia dicționarul etimologic. Academicianul E. Petrovici a pus și problema de a redacta și un dicționar dialectal și de sinonime.

Discuțiile au arătat de asemenea că Institutul de Lingvistică va trebui să lucreze strâns în legătură cu toate Secțiunile Academiei R.P.R., atât în ce privește fixarea bibliografiei, cât și revizuirea redactării cuvintelor de specialitate. S'a recomandat să se pună în discuție, prin revistele de specialitate, prin presă, o serie de cuvinte, care prezintă dificultăți la stabilirea definițiilor.

În cuvântul său de încheiere a desbaterilor, tovarășul Traian Săvulescu, Președintele Academiei R.P.R., relevă ca bună «inițiativa Academiei R.P.R., de a fi tipărit o machetă din materialul ce urma să apară și de a o fi supus în prealabil unei discuții publice.

Pe baza acestui material concret s'au putut constata gravele lipsuri, gravele greșeli principiale, gravele abateri dela învățătura tovarășului Stalin cu privire la limbă.

De s'ar fi dat bun de tipar materialului existent, s'ar fi săvârșit o crimă față de popor,^{?!?} față de Instituția aceasta și s'ar fi compromis însăși lingvistica și reprezentanții ei».

Desbaterile din 28 Iulie s'au dovedit a fi foarte fructuoase. De atunci, noua Direcție și Consiliul Științific al Institutului de Lingvistică au înaintat propuneri concrete, detaliate, în ceea ce privește redactarea primei părți a Dictionarului, Dictionarul limbii literare române contemporane. Prezidiul Academiei a aprobat

propunerea Consiliului Științific, lucrările au și început, și încă în primele luni ale anului viitor vom putea prezenta macheta noului Dicționar tuturor cititorilor revistei «Limba Română» pentru a discuta în cele mai largi cercuri forma definitivă a Dicționarului limbii literare române contemporane (în 4 volume). În primele luni ale anului viitor, se va discuta și macheta Dicționarului limbii române într'un volum (de cca 1000 p.), Dicționar care va apare tot în cursul anului viitor. În prima jumătate a anului viitor, va apare și marele Dicționar ruso-român și tot în anul viitor Dicționarul româno-maghiar.

Noua direcție a Institutului de Lingvistică, împreună cu colectivele de redactare, cu concursul Secțiunilor Academiei R.P.R., al întregii intelectualități române și al întregului popor, nu va cruța niciun efort pentru a duce la bun sfârșit această muncă lexicografică, atât de importantă pentru dezvoltarea culturii noastre, pentru construirea socialismului în țara noastră.